

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ II

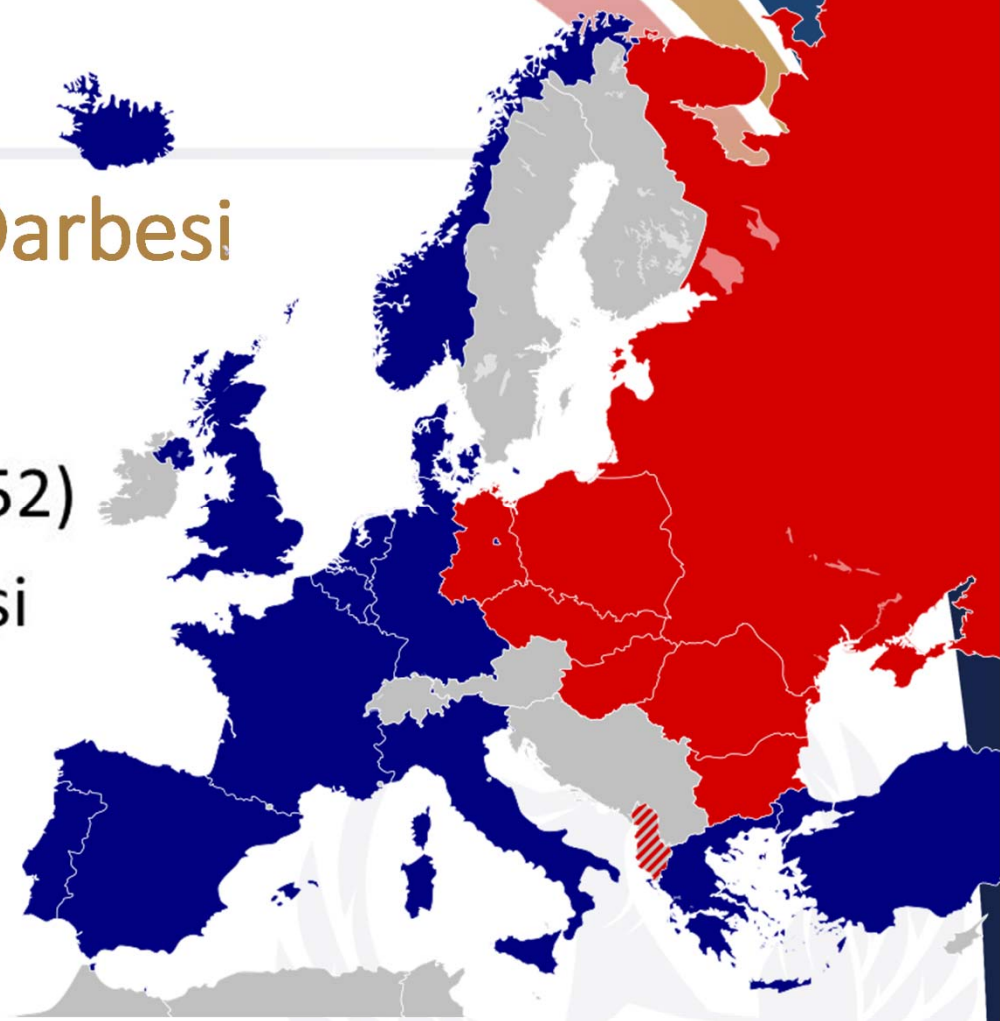
**1960-1980 ARASI TÜRKİYE
(İÇ VE DIŞ GELİŞMELER)**

HAFTA 14

Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ

Çok Partili Dönem ve 1960 Darbesi

- Demokrat Parti (1950)
- Kore Savaşı ve NATO'ya giriş (1952)
- 1960 darbesi: Milli Birlik Komitesi
- DP'lilere idam ve hapis cezaları

Soğuk Savaş sırasında Avrupa'nın büyük bir kısmı NATO (mavi) ve Varşova Paktı (kırmızı) olmak üzere iki ittifaka ayrılmıştı.

1961 Anayasası

6 Ocak 1961 itibariyle hazırlanmaya başlanan yeni anayasa ile ilgili çalışmalar tamamlandıktan sonra 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunulmuş ve % 61 civarında evet oyuyla halk tarafından kabul edilmiştir.

Millî Birlik Komitesi'nin başına Cemal Gürsel getirildi. Gürsel, 4. cumhurbaşkanı seçildi ama sağlık şartları nedeniyle, görev süresi dolmadan heyet raporuyla görevden el çektirildi.

1961 Genel Seçimleri

15 Ekim 1961 tarihinde yapılan seçimlerde;

CHP	173	Milletvekili
AP	158	Milletvekili
YTP	65	Milletvekili
CKMP	54	Milletvekili

27 Mayıs Darbesi sonrası demokrasiye dönüş sürecinde, kapatılan Demokrat Parti'nin oy tabanına yönelen iki parti kuruldu; Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP). AP başkanlığına, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) gelebilecek olası tepkilere karşı Genelkurmay eski başkanı Ragıp Gümüşpala, YTP başkanlığına da Millî Birlik Komitesi (MBK) döneminin ilk hükümetinde Maliye bakanı olan Ekrem Alican getirildi. Seçimlerde hiçbir parti mutlak çoğunluğu kazanamadığı için CHP ile AP arasında bir koalisyon hükümeti kuruldu.

1960'lı yıllar

- 25 Ekim 1961 günü Meclis açılarak göreve başlamış ve aynı gün yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- Türkiye bundan sonraki yıllara damgasını vuracak ve sürekli şikayet konusu olacak bir ilkle, yani Koalisyon Hükümetleri ile tanışmıştır. (CHP-AP, CHP-YTP-CKMP, Azınlık Hükümeti gibi)
- CHP de bir kimlik arayışına girmiş ve Ortanın Solu kavramını üretmiştir. CHP'nin daha sonra başkanlığına gelecek olan Bülent Ecevit, partinin konumunu ortanın solu olarak tanımlamıştır.
- Yeni partilerin kurulmaya başlandığı ve siyasi hayatın canlanmaya başladığı bir ortamda, 10 Ekim 1965'te genel seçimler yapılmış ve Süleyman Demirel liderliğindeki AP oyların yüzde 53'ünü alarak 240 milletvekilliği kazanarak tek başına iktidar olurken, CHP oyların yüzde 29'unu alarak 137 milletvekili ile meclisteki yerini almıştır.
- 12 Ekim 1969'da yapılan genel seçimlerde; AP-256, CHP-143, GP-15, BP-8, MP-6, YTP-6, TİP-2, MHP-1 (Alparslan Türkeş), Bağımsız-13 (Necmettin Erbakan Konya'dan Bağımsız Milletvekili seçilmiştir)

Süleyman Demirel

Özellikle 1968’de Fransa’da başlayan öğrenci hareketlerinin Türkiye’yi etkilemesiyle artan öğrenci örgütlenmeleri içinde başlayan radikalleşme eğilimleri, soğuk savaş yıllarının bloklar arası propaganda mücadelesine sahne olan Türkiye’yi oldukça kritik bir noktaya getirmiştir. Ekonomik ve toplumsal alanlardaki köklü değişimin getirdiği köyden kente göç, çarpık şehirleşme, gelir dağılımındaki dengesizlik gibi çeşitli sorunlar da mevcut kriz ortamını beslemiş ve yaygınlaştırmıştır. Ekonomik krizlerin aşılabilmesi ile işçi ve öğrenci hareketlerinin önüne geçilememesi gibi gelişmeler, Demirel Hükümetinin yıpranmasına ve gözden düşmesine sebep olmuştur.

12 Mart 1971 Muhtırası

AP Başkanı Süleyman Demirel'in Başbakanlığı ve Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığı dönemine denk gelen 12 Mart Muhtırası, emir komuta zinciri çerçevesinde **Memduh Tağmaç, Faruk Gürler, Muhsin Batur** ve diğer komuta kademesi önderliğinde ordu tarafından yayınlanmıştır.

12 Mart 1971 Muhtırası 3 maddeden oluşmaktadır. Bunlar:

- A. Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, T.C.'in geleceği ağır bir tehlike içerisine düşürülmüştür.
- B. Türk Milletinin sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çareleri partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüş ile ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.
- C. Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu T.C.'yi korumak ve kollamak görevlerini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya karardır.

1971 Askeri Muhtırası

- MGK-> teknokrat hükümeti
- Silahlı kuvvetlerin gücü arttırıldı
- Toplumsal muhalefet bastırılmaya çalışıldı
- Ücretler düşürüldü
- Milli Nizam Partisi kapatıldı
- Cumhurbaşkanlığı krizi
  - Sivillerin askere direnişi

Millî Nizam Partisi'nin amblemi

Kapatılan MNP'nin kadroları, benzer bir tüzükle, yaklaşık 1,5 yıl sonra 11 Ekim 1972'de, Millî Selamet Partisi (MSP) adıyla yeni bir parti kurdular

- Bu gelişme üzerine Demirel istifa etmiş ve CHP Milletvekili olan Nihat Erim, partisinden istifa ederek 19 Mart 1971'de partiler üstü bir hükümet kurmuştur.
- Bu arada Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresi dolmuş ve 6 Nisan 1973'te yerine Fahri Korutürk 6. Cumhurbaşkanı seçilerek göreve başlamıştır.
- Dönemin siyasal bakımdan en önemli gelişmelerinden biri şüphesiz 5 Mayıs 1972'de yapılan CHP Beşinci Olağanüstü Kurultayında İnönü'nün yerine Parti Genel Başkanlığına Bülent Ecevit'in seçilmesidir.

Muhtıra'dan sonra Parlamento fesh edilmedi, partiler kapatılmadı, Anayasa askıya alınmadı. Ama *koşullar* çok değişmişti. Askerler bir teknokrat hükümeti istiyorlardı. Eğer böyle bir tarafsız başbakan Meclis içinden çıkar da güvenoyu alırsa, sorun kalmazdı. Bunun için tarafsız bir milletvekili aranmaya başlandı. CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim ismi üzerinde anlaşıldı. 26 Mart günü CHP'den istifa etti. Böylece artık *bağımsız başbakan* olan Erim *partiler üstü reform hükümetini* kurdu..

Nihat Erim

- 1973 seçimleri 12 Mart dönemini sona erdirirken 1980'e kadar devam eden yenir dönemin başlangıcı olmuştur.
- Yıllardan beri devam eden istikrarsızlık 1977 seçimlerinden sonra da devam etmiş ve Türkiye'de birbirine uyumsuz ve farklı temellere dayanan partilerin oluşturdukları koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir.
- Özellikle 1976 yılı sonrası başlayan öğrenci hareketleri, ülkücü-devrimci çatışmalarının arttığı bir dönem olmuştur.

1. Parti:
Bülent Ecevit, CHP

2. Parti:
Süleyman Demirel, AP

2 Mart 1971'deki müdahalesi İnönü'nün parti genel sekreteri Bülent Ecevit'le anlaşmazlığa düşmesine ve Ecevit'e genel başkanlığa giden yolun açılmasına olanak vermişti. Ecevit'le yoğun bir mücadeleye giren İnönü, Mayıs 1972'de toplanan V. Olağanüstü Kurultay'da, politikasının partisince onaylanmaması durumunda istifa edeceğini açıkladı. Kurultayda parti meclisi Ecevit'in yanında yer alınca da 8 Mayıs 1972'de CHP genel başkanlığından ayrıldı. Türk siyasal yaşamında parti içi mücadele sonucunda değişen ilk genel başkan olan İnönü 4 Kasım 1972'de CHP üyeliğinden, 14 Kasım 1972'de de milletvekilliğinden istifa etti. Başvurusu üzerine tabii senatör olarak Cumhuriyet Senatosu'nda görev aldı.

1974 Kıbrıs Harekati

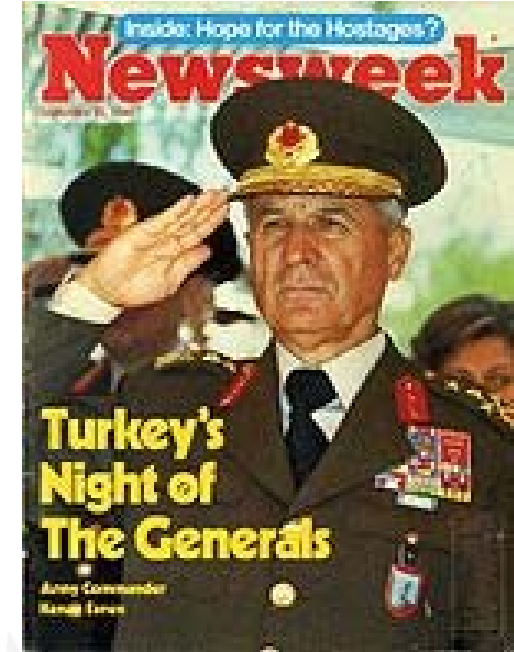
- 14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimlerde Ecevit'in başkanlığındaki CHP en fazla oyu almasına rağmen çoğunluğu kazanamadı.
- 26 Ocak 1974 tarihinde Millî Selamet Partisi ile kurduğu koalisyon hükümetinde ilk defa başbakanlık görevini aldı.
- Sadece 10 ay süren bu koalisyon hükümetinin tarihe geçen en önemli olayı Kıbrıs Harekâtı olmuştur. Türk müdahalesi sonucu Yunanistan'daki cunta idaresi ve Kıbrıs Nikos Sampson Hükûmeti de yıkılmıştır.

TSK'ya ait M-47 Tank, Başkent Lefkoşa'da bulunan Sarayönü Meydanı'na giriyor.

12 Eylül 1980 Darbesi

- 12 Eylül 1980 sabahı dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in başkanlığında Türk Silahlı Kuvvetleri ülkenin yönetimine el koymuştur
- TBMM feshedildi siyasi partilerin tümü kapatıldı
- Ülke yönetimini ,Kenan Evren'in başkanlığında oluşan Milli Güvenlik Konseyi üstlendi.
- Hükümeti kurma görevi Bülent Ulusu'ya verilmiş ve Bakanlar Kurulu oluşturulmuştur.
- Danışma Meclisi tarafından kaldırılan 1961 Anayasası yerine yeni bir anayasa hazırlanmış ve halk oyuna sunulmuştur.6 Kasım 1982 tarihinde yapılan halk oylamasıyla yüzde 93 kabul oyu alan Anayasa yürürlüğe girmiştir.Aynı gün Kenan Evren Cumhurbaşkanlığı görevine resmen başlamıştır.

12 Eylül 1980 darbesinin Newsweek dergisinin 22 Eylül 1980 tarihli sayısının kapağına yansması

1. ve 2. Milliyetçi Cephe Hükümetleri

- **Milliyetçi Cephe hükümetleri** TBMM'de grubu bulunan sağ eğilimli AP, MSP ve MHP'nin sol eğilimli CHP'nin yeniden iktidar olmasını engellemek ve yakın bir tehlike olarak gördükleri komünizmin gelişmesini durdurmak amacıyla kurdukları hükûmetlere denir.
- 1. MC hükümeti Süleyman Demirel'in başkanlığında, 31 Mart 1975 tarihinde kuruldu. Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin koalisyonu ile kurulan hükümet, 21 Haziran 1977 tarihine kadar görev yaptı.
- Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel Başkanlığı'nda kurulan 2. MC hükümeti , 21 Temmuz 1977 - 5 Ocak 1978 tarihleri arası görev yaptı.

ANAP Dönemi

- Kurulmasına izin verilen partilerin katılımıyla 6 Kasım 1983'te yapılan seçimlerde Turgut Özal başkanlığındaki Anavatan Partisi(ANAP), seçime katılan Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti'ye göre daha fazla oy alarak iktidara gelmiştir.
- Anavatan Partisi İktidarı döneminde;
  - ✓ Dış politika ve ekonomik politikalarda değişimler yaşanmıştır,buna paralel olarak Türk toplumunun değerlerinde de farklılaşmalar yaşanmıştır
  - ✓ Dışa açılma konusunda önemli hamleler yapılmış ve toplumun desteği alınmıştır
- 1980'de siyasi faaliyetleri yasaklanan (Demirel,Ecevit,Erbakan ve Türkeş vb)1987'de yapılan referandumla siyasi arenaya dahil olmuştur.
- Kenan Evren'in görev süresi dolmasıyla Turgut Özal 8. Cumhurbaşkanı olarak Çankaya'da göreve başlamıştır. Mesut Yılmaz ANAP genel başkanı olmuştur.

Turgut Özal